

Az EME tizenhat évi (2005–2021) tudományos törekvéseinek mérföldkövei. A főtítkári jelentés szóbeli kiegészítése

Tisztelt Közgyűlés, kedves meghívottak!

A főtítkári jelentés¹, amelyet a kezükben tarthatnak, a múlt évi tevékenységünk minden részletét tartalmazza. Ebben 767 ember van nevesítve, s ezenfelül számontartjuk még a nagyobb konferenciák előadóit, akik név szerint nincsenek megemlítve (ők a programfüzetekben szerepelnek). Tehát egy hatalmas tevékenység, melynek háttérben az emberi hozzájárulás, nagyon sok ember munkája, tevékenysége, elismerése, eredménye, emléke van. Mint minden évben, a közgyűlésen a főtítkári jelentés képanyagát szoktam bemutatni,² láthatóvá tenni egy év színes, eredményes tevékenységét.

Nehéz dolgom van, mert megfosztom Önöket attól, hogy azt a sok képet – az idő szűkössége miatt – kivetítsem. Ezért egy válogatott anyagot mutatok be, melyben a tagtársaink díjazásait, kiténtéseit láthatják, a szakosztályok és fiókegyesületek színes tevékenységét, a kutatók eredményes munkáját elevenítem fel: arcok, képek, poszterek által. A kiadványainkat élőben láthatják az előcsarnokban felállított könyvstandon. Az egyéves eredményeket számokban súlyozom, mindannyiótoknak megköszönve a hozzájárulást.

Túl vagyunk egy újabb cikluson, jómagam 16 éves főtítkári cikluson (mandátumon), és mindannyiunk közös munkájának támogatását, önzetlen segítségét megköszönve, felelevenítem az elmúlt 16 év jelentősebb eseményeit, eredményeit, illetve intézményünk fontosabb mérföldköveit, melyeket közösen tettük eredményessé.

2005–2006-ban akkreditáltattuk az EME kiadóját és két folyóiratát: az Erdélyi Múzeumot és az Orvostudományi Értesítőt. 2005–2006-ban létrehoztuk az EME Kutatóintézetét.³

2006-ban újraalakult az EME keretében a Geológus Egyetemisták Kolozsvári Kutató Osztálya (GEKKO), és bekapcsolódott az egyesület munkájába. Az MTA 2006. októberi rendkívüli közgyűlése elé benyújtott előterjesztés alapján határozat született arról, hogy 2007. január 1-jétől bővüljön ki az Akadémia ügyrendje az MTA kolozsvári területi bizottságával, az Erdélyi Múzeum-Egyesület keretében (EME–KAB).

2007. január 11-én az Információs és dokumentációs központot avattuk a központi könyvtárunkban, melynek keretében az Elektronikus információs szolgáltatás (EISZ), illetve a könyvtár elektronikus katalogizálása is beindult. 2007. március 19–28. között könyvtárfórumot szerveztünk.

2007. február 13-án dr. Sólyom László, a Magyar Köztársaság elnöke látogatta meg Egyesületünket.

¹ Főtítkári jelentés az Erdélyi Múzeum-Egyesület 2021. évi munkájáról: <https://eda.eme.ro/handle/10598/32811>

² Az EME-közgyűlési bemutatók az EDA-ban itt érhetők el: <https://eda.eme.ro/handle/10598/32870>

³ A 2006. március 11-én tartott közgyűlés elfogadta az EME Kutatóintézetének szervezeti és működési szabályzatát.

2007-ben sikerült felújítani a Moll-ház belső terét, ezáltal megújult a könyvtárterem, a vendégszoba, a fürdőszoba, a teakonyha. Ugyancsak felújításra kerültek az ablakok, az emelet szigetelése és az épület villanyhálózata.

Az EME 2006-ban kidolgozott stratégiai tervének megfelelően a működéshez szükséges folyamatos forrásteremtésre törekedtünk, ezáltal sikerült elérnünk azt, hogy 2007-ben a magyar Miniszterelnöki Hivatal nemzeti jelentőségű intézménnyé minősítse az EME-t, és 2007–2009 között biztosítsa az egyesületünk működéséhez szükséges évi keretösszeg kétharmadát.

2008-ban akkreditáltattuk, pontosabban minősítettük a kutatóintézetet, ezáltal lehetőség nyílt a román állam által kiírt, akadémiai jellegű pályázatokon való részvételre. Ennek eredményeként 2010-ben a kutatóintézet munkatársai sikeresen pályáztak a romániai Országos Felsőoktatási Kutatási Tanácsnál (CNCSIS).

2008-tól kezdve meghatározott idejű kutatási programokat indítottunk, külső munkatársak számára, kezdetben az intézmény által megszabott témákban, majd fokozatosan teret biztosítottunk a különböző szakterületeken való kibontakozásra, a szakosztályok által javasolt és igényelt témákban is. A felvállalt programokba a fiatal kutatók bevonása volt a cél, ugyanakkor ezzel a szakosztályokat is kívántuk erősíteni, a kutatási tevékenységekbe aktívan bevonni, a kutatás-népszerűsítési és a kiadványokban vállalt szerepük mellett, illetve a tudósutánpótlást igyekeztünk serkenteni.

2008-ban elindult az EME kiadójának saját honlapja (www.eme.ro/kiado), a kiadványaink ismertetésének, forgalmazásának megkönnyítésére.

2009-ben az EME fennállásának 150. évfordulójára szervezett jubileumi rendezvények, kiállítás, megemlékezések, könyvkiadások határozták meg az egész évet (13 rendezvény, 5 jubileumi kötet).

2009-ben az Erdélyi Múzeum és az Orvostudományi Értesítő folyóirat B kategóriás értékelést kapott.

2010-ben az EME gyűjteményeit felölölő virtuális tárat alakítottunk ki (digitális gyűjteménytár).

A nagy érdeklődésre való tekintettel 2010-ben két sajtótájékoztatót is szerveztünk *Őslénytani leletek az Erdélyi Múzeum-Egyesület gyűjteményében címmel*, melyben a leleteket felfedező és egyesületünknek adományozó Vremir Mátyás tudományos munkatársunk mutatta be a gyűjteményt.

2010. október 28-án intézményünk együttműködési megállapodást írt alá a Kolozsvári Magyar Diákszövetséggel (KMDSZ), az erdélyi magyar diákok tudományos tevékenységének ösztönzése érdekében.

2011. június 10-én avattuk az intézményi repozitóriumot, az Erdélyi digitális adattár (EDA), mely a tudományos kutatáshoz szükséges adatok tárolására, szolgáltatására s az eredmények megjelentetésére, terjesztésére egyaránt lehetőséget nyújt.

2011-től az EME működését programokban határoztuk meg (I. Kutatóintézetünk, kutatási programjaink; II. Tudományos könyvtár és adattár működtetése, fejlesztése. Információs és Dokumentációs Központ; III. Az Erdélyi digitális adattár működtetése és fejlesztése; IV. Tudományos könyv- és folyóirat-kiadás; V. Szakmai képzések), és pályáztattuk a megvalósítani kívánt projekteket. Így a tervezés, működtetés és az eredmények követése és megvalósítása tervszerű volt, illetve adott periódusra voltak kalkulálva, logikai rendszerben működtetve.

A 2011-től indult Kolozsvári Magyar Napok augusztusi forgatagába évente aktívan kapcsolódtunk be rendezvényeinkkel a szakosztályok révén (tudomány-népszerűsítő előadások,

kiállítások, emlékülések, kerekasztal-beszélgetések, (szakmai) találkozók, tanulmányi séták, könyvtárlátogatás, toronylátogatás, könyvstand stb. révén).

2012-től arra összpontosítottunk, hogy a normatív támogatás stabilitását folyamatosan elérjük, a kutatóintézet főállású munkatársait adott létszámban megtarthassuk, hogy a felvállalt hosszú távú kutatási programjaik ne sérüljenek.

2012-ben a román akkreditációs intézet újra változtatott a kiadók besorolási követelményein. Az EME kiadója megtartotta korábbi B kategóriás minősítését történelem és kultúratudományok kategóriában, megszerezte a B kategóriát a filológia tárgykörére, valamint a C kategóriát az előadó-művészetek témakörben. Az Erdélyi Múzeum folyóirat is megőrizte a B minősítést, csupán a kategóriák változtak (a bizottság döntése alapján): történelem és kultúratudományok, filozófia és filológia.

2012-ben avattuk a Periodikák erdélyi digitális adattára (PEDA) modult. A program célja: a ritkaságszámba menő, Erdélyben megjelent, sokak által ma is használt szakmai folyóiratok digitalizálása, ekkor került sor a 150 éves Keresztény Magvető digitalizált változatának ünnepélyes bemutatására (2012. május 17-én, Unitárius Püspökség, Budapest), melynek teljes digitalizált anyaga felkerült az EDA-ba, s ma is folyamatosan bővül az új számaival.

Szintén 2012-ben, Szabó T. Attila halálának 25. évfordulója alkalmából emlékkonferenciát szervezett egyesületünk elnöksége és a Kutatóintézet nyelvészeti munkacsoportja.

2013 decemberében újjalakult a csíkszeredai fiókegyesület, Balázs Lajos tagtársunk kezdeményezésére.

Az Erdélyi közös katalógus üzemeltetésének leállításával (2011) önálló rendszer kiépítésére törekedtünk, mely több fázisban valósul meg. 2013-tól üzemel könyvtárunk új katalógusa, amely a Hun-Téka-rendszerre épült. Az indítófelület elérhetősége: <http://portal.eme.ro>.

2014-ben két kiállítással is igyekeztünk gyűjteményeinket láthatóvá tenni (Kolozsvár ipartörténete és az első világháború centenáriuma-hoz kapcsolódó témában).

2014. július 29-én intézményünk a Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtárral kötött együttműködési megállapodást, melynek révén több közös digitalizálási programot is megvalósíthattunk.

2014-ben alakult meg az EME Sepsiszentgyörgyi Fiókegyesülete, Bíró Boróka Júlia tagtársunk kezdeményezésére.

2015-ben négy kiállítást szerveztünk, melynek poszterei megtalálhatók az EDA-ban (szakosztályi emlékkiállítás, ipartörténeti kiállítások és őslénytani leletek kiállítása).

2015. május 4-én a Magyar Tudományos Akadémiával kötött megújított együttműködési megállapodás ünnepélyes aláírására került sor Budapesten az MTA közgyűlésén, a külső tagok fórumán.

2016-ban Jakó Zsigmond akadémikus, az EME egykori elnöke születésének 100. évfordulójáról emlékeztünk meg két rendezvénnyel. 2016-ban készült el a *Regionális tudásközpont tervszövege*, mellyel az EME tudományos tevékenységét és az ehhez szükséges infrastrukturális alapokat kívánjuk megerősíteni.

2017. február 25-én intézményünk emlékülést tartott a 175 éve született dr. Genersich Antal emlékére, a Kolozsvár Társasággal és a Genersich Antal Alapítvánnyal közösen.

2017-ben az EDA-t és az EME honlapját szerveztük át, s újítottuk meg, 2018-ban kerültek üzemeltetésre, illetve a biztonsági adattárolásokat és mentéseket alakítottuk ki központi hálózatunkban.

2018. január 26-ára Dr. Purjesz Zsigmond-emléknapot szervezett az Erdélyi Múzeum-Egyesület. Február 24-én köszöntöttük Benkő Samu, egykori EME-elnököt 90 éves születésnapján. Október 5–6-án Tonk Sándor történész, egykori EME-alelnök (1947–2003) előtt tisztelegve emlékkonferenciát tartottunk.

2018-ban új folyóiratot indítottunk, *Acta Materialia Transylvanica* néven.

2019. január 24-én együttműködési megállapodást írt alá EME és az MTA Könyvtár és Információs Központ.

2019-ben volt 160 éves az Erdélyi Múzeum-Egyesület, ünnepi rendezvényre került sor a Magyar Tudomány Napja Erdélyben keretében, melynek megnyitóján kiállítottuk gr. Mikó Imre portréját (Barabás Miklós alkotása). Országos premierként hangzott el az EME himnusza, az a zenemű, amelyet Peter Wittek salzburgi zeneszerző ajánlott 1856-ban gróf Mikó Imrének. Új együttműködési megállapodást írt alá az EME és a Központi Egyetemi Könyvtár 2019. november 22-én. Az évforduló alkalmából EME-kitűzöt (jelvényt) készítettünk, mellyel aktív tagjainkat ajándékozunk meg a központi rendezvényeinken.

Imreh István (1919–2003) emlékkonferenciát szerveztünk születésének 100. évfordulója alkalmából 2019. szeptember 12–13-án.

2019. március 20-án megalakult az Aranyos-vidéki Fiókegyesület, Keszeg Vilmos és Fodor Attila kezdeményezésére.

2019-ben a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) Repozitóriuminősítő Szakbizottsága az Erdélyi digitális adattárát minősített repozitóriumnak értékelte. 2019-ben DOI *digitálisobjektum-azonosítóval* (Digital Object Identifier) láttuk el egyes kiadványainkat, illetve létrehoztuk az EME Elektronikus könyvtárát. Ugyanakkor az EME mint intézmény is bekerült az MTMT-be.

2020-ban az EME könyvtárában és kutatóink számára digitális adattárakhoz való hozzáférést valósítottunk meg, az online rendezvényekhez megfelelő platformot biztosítottunk, s létrehoztuk az EME Youtube-csatornáját. Ugyanebben az évben a Lakatos utcai kéziratárban állagmegóvó munkálatokat végeztünk.

2021. november 19-én, a Magyar Tudomány Napja Erdélyben huszadik, jubileumi rendezvénye alkalmával került sor a Mikó-emlékkő avatására a Mikó-kertben. Ezt az eseményt hosszú előkészület előzte meg, 2019-ben készültek el az első tervek, engedélyeztetések és az ezt követő kivitelezés.

2021. május 4-én megújított együttműködési megállapodást írt alá az MTA és az EME, melynek értelmében 2022-től az EME nem csupán pályázati úton, hanem alanyi jogon is részesül a Magyar Tudományos Akadémia támogatásából. Október 11-én együttműködési megállapodás született az EME és a Kolozsvári Magyar Opera között.

Kutatóink eredményes munkája látható a bemutatott előadásokon, az általuk szervezett konferenciákon, illetve az eredményeiket közzétéví rangos publikációkban, kötetekben.

A külső kutatási programok keretében 2021-ben az archeometriai kutatások újabb fordulóponthoz érkeztek, mérőeszközöket szereztünk be pályázati forrásokból, újabb, kibővített közreműködésekkel folytatódhatnak a kutatások. Ugyanakkor a gyógyszerészeti, vegyészeti és anyagmérnöki interdiszciplináris kutatások is eredményesen folynak immár 3 éve az MTA csoportos pályázatait által.

2021-ben a digitalizálási program keretében a jogi iratok, periratok, ehhez tartozó levelezések és egyéb dokumentumok rendszerezése, digitalizálása volt egyik fő tevékenységünk, prioritásként kezelve az EME-ingatlanok jogi helyzetének mielőbbi rendezését.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület számára fontos a múltban kialakított hagyományos rendezvények fenntartása. Év elején az előző év könyvtermését mutatjuk be az MTA–KIK keretében Budapesten, augusztusban bekapcsolódunk a Kolozsvári Magyar Napok rendezvénysorozatába, novemberben a Magyar Tudomány Napja Erdélyben fórumot szervezzük meg, ugyanakkor a szakosztályok, a fiókegyesületek és a kutatóintézet rendezvényei is bővítik a hagyományosan megszervezett események körét. Ezek előkészületeiről, eseményeiről folyamatosan hírt adunk az EME honlapján, a hírlevélben, a közösségi oldalakon. A hagyományos rendezvények folytonosságát még a járványidőszakban is igyekeztünk online formában fenntartani, mert ezek fontos események az EME tudományos életében, ugyanakkor a szervezők, az előadók, a résztvevők, a tagság ez irányú aktív tevékenysége, dinamizmusa valamennyi szakterületen, a folyamatosan életre hívó tudományművelés önmagában nagy érték. Köszönet érte.

Tisztelettel kérem jelentésem s ezen szóbeli kiegészítés elfogadását.

Kolozsvárt, EME-közgyűlés, 2022. március 26-án

Bitay Enikő főtktár

Contents

Gábor Sipos: In memoriam Samu Benkő (1928–2021).....	1
--	---

Studies

András W. Kovács: The Judicial Activity of the Transylvanian Vice-Voivodes in Sântimbru/Szentimre as Counts (<i>comites</i>) of Alba/Fehér County	5
Anikó Szász: Writing and Issuing Documents in the Towns of the Seven Transylvanian Counties (1540–1600)	19
Zsolt Bogdándi: Protonotarial Notes and Litigation at the Transylvanian Princely Table in the Second Half of the 16 th Century	31
Klára Jakó: Further Details about the Death of the Transylvanian Prince István Bocskay and His Funeral in Gyulafehérvár/Alba Iulia	42
Petra Mátyás-Rausch: “Prior to This Sir Mihali Lazar Adopted Sir Farkas Deli as His Son” – Farkas Deli and the Mines from Abrud	61
Viktor Balázs Rác: The Function and Role of <i>Inquisitio Malefactorum</i> within the Transylvanian Criminal Justice System	72
Zoltán Erdős: Catalogue of Sins and Political Programme in the Sermons of Mihály Báthori	91
Gábor Demeter–György Mikle: Regional Differences in Transylvania Based on the 1750 Conscription Data	101
Jenő Murádin: The Erdélyrészi Szépművészeti Társaság (Transylvanian Fine Arts Society) (1899–1904)	121

Review

Géza Hegyi: On the Scientific Activity of Norbert C. Tóth, by Way of His Most Recent Book..	133
Géza Hegyi: From Episcopal Residence to Residence of the Princes	136
András W. Kovács: The Salt of the Country	139
Viktor Balázs Rác: The Evidence of the Szekler Writing	142
Emőke Gálfí: Source Edition on a 17 th Century Economic History.....	146
Ágnes Szalai: Faces or Fights of Miklós Bethlen.....	150
Radu Lupescu: On the Annual of the Hungarian History Institute from Cluj	154
Mária H. Péter–Mihály Péter: Fighting the Black Death and the Plague in Premodern Sibiu.....	160

Society Communications

Emese Egyed: Proposal for the Honorary Membership of Zsuzsa Mónika Tapodi.....	162
Dr. Emese Sipos–Dr. Tibor Szilágyi: Laudation of Dr. Professor Árpád Gyéresi Nominated for the István Apáthy Scientific Prize	164
Enikő Bitay: Chief Secretary’s Report on the 2021 Accomplishments of the Transylvanian Museum Society	166
Enikő Bitay: 16 Years of Scientific Activity of the TMS. Supplement of the Chief Secretary’s Report.....	233

Cuprins

Gábor Sipos: În memoria lui Benkő Samu (1928–2021).....	1
---	---

Studii

András W. Kovács: Activitatea judecătorească a vicevoievozilor transilvăneni la Sântimbru în calitate de comiți ai comitatului Alba	5
Anikó Szász: Practica scrisului și editarea documentelor în târgurile din cele șapte comitate transilvănene	19
Zsolt Bogdándi: Însemnările protonotarilor și procedura judiciară a Tablei Princiare în a doua jumătate a secolului al 16-lea	31
Klára Jakó: Noi date privind moartea și înmormântarea la Alba Iulia a principelui István Bocskay	42
Petra Mátyás-Rausch: „Înainte de aceasta domnul Mihali Lazar l-a înfiat pe domnul Farkas Deli” – Farkas Deli și minele din Abrud	61
Viktor Balázs Rác: Locul și rolul examinării în cadrul procedurilor penale din Transilvania	72
Zoltán Erdős: Catalogul păcatelor și program politic în predicile lui Mihai Báthori	91
Gábor Demeter–György Mikle: Diferențe regionale în Transilvania pe baza conscripției din 1750	101
Jenő Murádin: Societatea de Arte din Transilvania (1899–1904).....	121

Recenzii

Géza Hegyi: Despre activitatea lui Norbert C. Tóth și noul său volum.....	133
Géza Hegyi: De la reședință episcopală la reședința principilor	136
András W. Kovács: Sarea țării	139
Viktor Balázs Rác: Izvoarele scrierii secuiești.....	142
Emőke Gálfi: Ediție de izvoare despre istoria economică a secolului al 17-lea	146
Ágnes Szalai: Luptele sau imaginile lui Miklós Bethlen.....	150
Radu Lupescu: Despre Anuarul Institutului de Istorie Maghiară din Cluj	154
Mária Péter H.–Mihály Péter: Lupta împotriva morții negre și a pestei în Sibiul premodern	160

Comunicări ale Societății

Emese Egyed: Propunerea lui Zsuzsa Mónika Tapodi în vederea acordării titlului de membru onorific al Societății.....	162
Dr. Emese Sipos–Dr. Tibor Szilágyi: Pledoarie pentru acordarea Premiului Științific István Apáthy profesorului universitar dr. Árpád Gyéresi	164
Enikő Bitay: Raportul secretarului general privind activitatea Societății Muzeului Ardelean în anul 2021	166
Enikő Bitay: 16 ani de activitate științifică a SMA. Adăugiri la raportul secretarului general.....	233

Tartalom

Sipos Gábor: In memoriam Benkő Samu (1928–2021).....	1
--	---

Tanulmányok

W. Kovács András: Az alvajdák megyei bíraskodása Szentimrén.....	5
Szász Anikó: Mezővárosi írásbeliség és oklevél-kiállítás hét erdélyi vármegyében (1540–1600).....	19
Bogdándi Zsolt: Ítélmesteri jegyzetek és perfolyam a fejedelmi táblán a 16. század második felében.....	31
Jakó Klára: Adatok Bocskay István erdélyi fejedelem haláláról és gyulafehérvári temetéséről.....	42
Mátyás-Rausch Petra: „Ennek előtte Lazar Mihali Uram fianak fogadta vala Deli Farkas Uramat” – Deli Farkas és az abrudbányai bányák.....	61
Rác Balázs Viktor: A cirkálás helye és szerepe az erdélyi büntető igazságszolgáltatás rendszerében.....	72
Erdős Zoltán: Bűnkatalógus és politikai program Báthori Mihály prédikációiban.....	91
Demeter Gábor–Mikle György: Regionális különbségek Erdélyben az 1750-es összeírás alapján.....	101
Murádin Jenő: Az Erdélyrészi Szépművészeti Társaság (1899–1904).....	121

Szemle

Hegy Géza: C. Tóth Norbert munkásságáról, legújabb könyve kapcsán.....	133
Hegy Géza: A püspökvárostól a fejedelmi székhelyig.....	136
W. Kovács András: Az ország sója.....	139
Rác Balázs Viktor: A székely írás emlékei.....	142
Gálfi Emőke: Forráskiadvány a 17. századi gazdaságtörténet köréből.....	146
Szalai Ágnes: Bethlen Miklós (h)arcai.....	150
Lupescu Radu: A Kolozsvári Magyar Történeti Intézet évkönyvéről.....	154
Péter H. Mária–Péter Mihály: A fekete halál és a pestis elleni küzdelem a kora újkori Nagyszebenben.....	160

Egyesületi közlemények

Egyed Emese: Tapodi Zsuzsa Mónika tiszteleti tagságra való előterjesztése.....	162
Dr. Sipos Emese–Dr. Szilágyi Tibor: Laudáció dr. Gyéresi Árpád egyetemi tanárról az Apáthy István Tudományos Díjra való jelölése alkalmából.....	164
Bitay Enikő: Főtitkári jelentés az Erdélyi Múzeum-Egyesület 2021. évi munkájáról.....	166
Bitay Enikő: Az EME tizenhat évi (2005–2021) tudományos törekvéseinek mérföldkövei. A főtitkári jelentés szóbeli kiegészítése.....	233

ISSN 1453-0961

9 771453 096100